

Vlasta Zajec

Kraj 2003. godine u Zagrebu je obilježilo nekoliko značajnih izložbi - uz *Secesiju u Hrvatskoj* i retrospektivu arhitekta Stjepana Planića među njih valja ubrojiti i izložbu *Universum sacrum* otvorenu početkom prosinca u Hrvatskom povijesnom muzeju. Njome je prezentirano sedamdesetak djela javnosti gotovo potpuno nepoznate zbirke sakralnog kiparstva tog muzeja. Zbirku najvećim dijelom čine drvo-rezbarski radovi datirani u razdoblje od 16. do 19. stoljeća, a njezin najistaknutiji dio predstavljaju djela

RAZNOLIKOST I FRAGMENTARNOST

Universum sacrum

Hrvatski povijesni muzej, Zagreb

4.12.2003.-31.03.2004.

SNJEŽANA PAVIČIĆ, *Sakralno kiparstvo u Hrvatskome povijesnom muzeju u Zagrebu*, Zagreb, Hrvatski povijesni muzej, 2003., 111 str., ISBN 953-6046-27-X

baroknih stilskih oznaka podrijetlom iz sjeverozapadne Hrvatske. Istakavši *raznolikost i fragmentarnost* kao obilježja zbirke koja prema načelu *pars pro toto* vjerno zrcale karakteristike cjeline baroknog sakralnog kiparstva sjeverozapadne Hrvatske, autorica izložbe Snježana Pavičić u katalogu je izložbe ponudila interpretaciju građe iz više različitih očišta. Prikazavši u uvodnim poglavljima raznovrsne puteve i zanimljiv 'život' umjetnina nakon što su bile izvučene iz svog izvornog konteksta, u poglavlju

Ikonografska i tipološko-stilska obilježja nastojala ih je ulančati u širi povijesnoumjetnički kontekst, suočivši se s poteškoćama i ograničenjima uobičajenim za građu ovakve vrste. Zbog raznolikosti i fragmentarnosti zbirke, neizvjesnog podrijetla i izvornog konteksta mnogih djela te njihovih nerijetko provincijalnih i pučkih značajki, o autorstvu ili dataciji često je vrlo teško precizno govoriti. Nešto ih je lakše odrediti ikonografski, što u pojedinim primjerima daje vrijedna (doduše, ne i neočekivana) svjedočanstva o ikonografskim preferencijama regije - primjerice, čak četiri kipa u ovoj nevelikoj zbirci prikazuju Mariju Zell, čiji je kult bio osobito raširen na području susjedne Austrije i Ugarske.

Najveću pozornost među izlošcima pobudila su djela pripisana, s većom ili manjom izvjesnošću, pojedinim protagonistima baroknog kiparstva djelatnima u Zagrebu i na širem području sjeverne Hrvatske. Sjajem obnovljene pozlate na izložbi su zabljesnuli Komersteinerovi kipovi dvojice biskupa, sv. Kvirina i sv. Augustina, koje je autorica prije desetak godina objavila u *Peristilu*, a koji su se izvorno nalazili u zagrebačkoj Katedrali. Izražajnu figuru franjevačkog sveca, djelo Claudiusa Kautza, istaknutog zagrebačkog kipara iz prve polovine 18. stoljeća, Muzej je otkupio 1997. godine. U katalogu se navodi da se kip, datiran širokom vremenskom odrednicom prve polovine 18. stoljeća, izvorno nalazio na jednom od oltara Crkve sv. Augustina u Velikoj. Napomenimo da su nedavna arhivska i terenska istraživanja omogućila preciziranje tih odrednica te da se s priličnom sigurnošću može reći da je riječ o kipu sv. Franje koji se nalazio na glavnom oltaru veličke crkve i koji se na temelju vizitacija može datirati u 1730. godinu.¹

Među najatraktivnija djela zbirke ubrajaju se dva oltara: *zlatni oltar* datiran u razdoblje oko 1660.

godine i oltar posvećen *Obraćenju sv. Pavla* iz 1760. godine. Podrijetlo *zlatnog oltara* nije poznato i zasad, nažalost, ne raspolažemo uvjerljivim pokazateljima koji bi učvrstili pretpostavku autorice predgovora Doris Baričević da se oltar možda nalazio u zagrebačkoj Katedrali. Kvalitativni vrhunac izložbe predstavlja oltar *Obraćenja sv. Pavla* koji se nekoć nalazio u Crkvi sv. Marka u Zagrebu, raskošno rokoko ostvarenje čije je autorstvo približno još uvijek slabo osvijetljenoj ličnosti zagrebačkog kipara

Claudius Kautz, kip sv. Franje, 1730.g.

Josipa Trenka. Osim likovnom vrsnoćom, oltar privlači pozornost kao rijedak sačuvani primjer nekadašnje bogate opreme interijera Crkve sv. Marka i kao svjedočanstvo kultiviranog ukusa naručitelja u onodobnom Zagrebu - u ovom primjeru identificiranih s cehom čizmara i stanovitom Anom Gerličić čije je ime, zajedno s datacijom, otkriveno pri obnovi oltara.

¹ Oltar nije sačuvan, ali je zahvaljujući potankom opisu vizitatora (koji ga 1730. godine opisuje kao novopodignut dvokatni oltar) moguće u osnovnim crtama zamisliti njegov izgled. Na njemu su se nalazile brojne skulpture, među kojima i kipovi trojice franjevačkih svetaca - sv. Franje Serafinskog na gornjem te sv. Petra Alkantsarskog i sv. Ivana Kapistranskog na donjem katu. Kipu Bogorodice Bezgrešne, koji se i danas nalazi u svetištu veličke crkve, a nekoć je bio dijelom prizora Krunidbe Marijine smještenom u središnjoj niši gornjeg kata oltara te zagrebačkom kipu franjevca možemo pridružiti nedavno u zbirci umjetnina Požeške biskupije uočen kip podrijetlom iz Dijecezanske zbirke u Velikoj koji se na temelju karakterističnog kiparskog rukopisa također može pripisati C. Kautzu. Kip prikazuje sv. biskupa, a usporedba njegove visine (v=192 cm) s visinom zagrebačkog kipa (v=163 cm) navodi na pretpostavku da se viši požeški kip vjerojatno nalazio na prvom, a niži zagrebački kip na drugom katu veličkog glavnog oltara te bi se prema tome mogao identificirati kao kip sv. Franje. Usp.: NAZ, Kan.viz., prot. 29 (1730.), 36, i V. ZAJEC, Oltari i skulptura baroknog i neostilskog razdoblja, u: *Kulturna baština Požege i Požeštine*, Požega, 2004., 220-221

Posebna je pozornost u katalogu posvećena prezentaciji konzervatorsko-restauratorskih postupaka kojima su bila podvrgnuta djela iz zbirke. Iako elementaran, to je čak i za djela pohranjena u muzejskim ustanovama često ne sasvim lako ostvariv stupanj zaštite umjetnina. Potrebna znatna financijska sredstva te delikatna stručna pitanja koja se otvaraju pri intervencijama na umjetninama često taj segment naše brige o baštini čine neuralgičnom točkom. Dugotrajna konzervatorsko-restauratorska obnova djela s ne sasvim ujednačenim rezultatima, izvedena prvenstveno zahvaljujući iznimnom entuzijazmu voditeljice zbirke koja ju je uspjela provesti uz nedostatak radionice u vlastitoj ustanovi i teškim vremenima usprkos, čini je, nažalost, karakterističnim primjerom. U posljednjem poglavlju kataloga izložena su saznanja o strukturi drva iz kojeg su izrađena pojedina djela zbirke - iako su analize provedene na uzorku nedovoljnom za izvođenje opsežnijih zaključaka, riječ je o zanimljivom i važnom doprinosu koji treba vrednovati kao jedan od prvih koraka prema sustavnom uključivanju dendroloških analiza u interpretaciju drvorezbarske baštine u nas.

Oblikovanje bogato ilustriranog kataloga djelo je Studija Rašić - odlikuju ga svježa i naravi grade primjerena rješenja, a najveća zamjerka ide u pojedini primjerima frustrirajuće sitnim reprodukcijama fotografija (najčešće bočnih pogleda na skulpturu i pojedinih izdvojenih motiva), čime je njihova informativnost ozbiljno dovedena u pitanje. Zajedno s Olegom Hrčićem i uz suradnju Snježane Pavičić, Ante Rašić potpisuje i zanimljiv i nekonvencionalan likovni postav koji je izložbi uz stručnu, priskrbio i znatnu pozornost šire javnosti. Vizualno atraktivan i nesumnjivo komunikativan, postav se temelji na neočekivanom sučeljavanju predmeta sakralne tematike koji pripadaju davno zaključenim stilskim razdobljima s modernom 'heavy metal' konstrukcijom i glazbom. Iako grada time nije izgubila ni na atraktivnosti, niti na sugestivnosti (osim u nekoliko slučajeva pogrešne procjene svjetlosnih učinaka), čini nam se da nije dobila ni neku osobitu novu vri-

jednost, proizašlu iz suodnosa 'starog' i 'novog'. Može se reći da, u cjelini, likovni postav s raznolikim uspjehom nastoji 'oživjeti' izložene fragmente - u rasponu od kreativnog iskorištavanja specifičnosti izložbenog prostora poput postavljanja pučki obojene skupine *Pietà* nasred uskih strmih stepenica palače Vojković Oršić, čime je stvoren duhovit i začudan prizor obilježen napetošću ambivalentnih obilježja manirističke perspektive do, čini nam se, ne osobito uspješne završne inscenacije s raznovrsnim fragmentima andeoskih figura i glavica ovješanih o stropnu konstrukciju pod hladnim mlazovima reflektorskog svjetla. Vidljivom konstrukcijom svjesno odbijajući rekreiranje možda banalne, ali svakako inherentno barokne iluzije sakralnog nebeskog prostora, ona zapravo podvlači njihovu fragmentarnost i izdvojenost, zaustavljenost u pokretu i lišenost konteksta koji im je jednom davao puni smisao.

Hrabro se i uspješno uhvativši u koštac sa zahtjevnom gradom, Snježana Pavičić je zbirku sakralnog kiparstva Hrvatskog povijesnog muzeja pridružila zbirkama sakralnog kiparstva Muzeja za umjetnost i obrt, Muzeja grada Zagreba i javnosti nažalost nedostupne Dijecezanske zbirke Zagrebačke nadbiskupije, kao još jedno važno referentno mjesto za proučavanje zagrebačke barokne oltaristike i skulpture sjeverozapadne Hrvatske i Zagreba. Nažalost, budući da Muzej ne raspolaže dovoljnim prostorom da bi je mogao uključiti u stalni postav, zbirka se nakon izložbe vratila u spremište i ponovno postala nedostupna javnosti.